

SEST

Úvodní hodina

Paleolit

-40000 bp Aurignacská invaze homo sapiens sapiens. Původním obyvatelstvem jsou neandrtálci. Pravděpodobně došlo ke zkřížení genomu a následnému zbělení lidí dnešního typu.

- změny ledovcového šelfu vedla k migraci středoevropanů do středomoří a zpět

Jedná se především o gravetienskou haploskupinu R1, která má rozsah od Asie až po středomoří.

Viditelný překryv s haploskupinou I s rozsahem od Alkánů až po jižní Skandinávii

Doklady mořeplavby už v paleolitu

-zemědělství se šíří mediteráním proudem a balkánským proudem

Balkánský proud vede do kontinentální Evropy

Nový model šíření zemědělství

Nové prostředí oproti blízkému východu častější deště a horší povětrnostní podmínky => domy musí mít sedlové střechy

- Radikální změna krajiny- žďáření atd.
- Dlouhé domy se staví při postupu. Máto praktické opodstatnění v úspoře práce a materiálu => výhoda vzhledem k migrační povaze první zemědělců
- Teorie šíření zemědělství
- 1. difuzionistická (viz. Childe Evžen o tom mluvil snad milionkrát ☺)
- 2. Šíření akulturací = přijímáním idejí
- V současnosti je přijímána kompromisní teorie s ohledem na poznatky genetiky
Spolu se zemědělci se objevuje africká haploskupina E Ve východní Evropě převažuje haploskupina R1b a v západní Evropě R1a => převažuje paleolitická populace
Genotyp populace z oblasti tzv. úrodného půlměsíce se projevuje pouze na Jižním Balkánu a Středomoří(souvisejí s mediteráním směrem postupu zemědělců)

Zaalpský neolit

Panonská nížina, Čechy, Dolní Rakousko, střední Německo, Maloposko vše již plně zformovaná kultura se lineární keramikou

- Jádru kultury osídlení v karpatské kotlině
- Po celý neolit a časný eneolit probíhá viditelný ideový tranfer mezi Balkánem a Střední Evropou
- Lieární keramika má ideové vazby na kultur- Lesklo(jih Řecka)
 - Karanovo (Bulharsko)
 - Starčevo (Srbsko, Rumunsko oblast železných vrat. Její keramika se objevuje např. v neolitických vrstvách Lepenskeho Viru)
 - Kriš (prolíná se Starčevem)

5500- tzv. Černomořská potopa. Dvě teorie 1. Náhlé protřžení a vznik Bosporské úžiny 2. Postupný vznik během cca několika desítek let. Dosud není objasněno

Rondely- Čistě středoevropský fenomén. Nic nového Juřina upřednostňuje teorii o funkci astronomického kalendáře.

Horizont rondelů kolem 4500- 4000 př n. l.

Těšetice- Kyjovice- Nejdetailněji prozkoumaný

Stř. německo Gosek unikátní tým, že má jen tři vstupy => orientován na putování slunce

Všechny ostatní rondely upraveny na cykly měsíce

⇒ Tedy proto se jedná o poměrně přesný kalendář

Ve stejném časovém v Mezopotámii vzniká civilizace a sní související společenské změny.

Rzovíji se zde matematika a astrologie => Znaly 48 souhvězdí a uměly je polohově určit dle pohybu zemské osy. Už v té době byl určen 24000 dlouhý cyklus otočení zemské osy.

- Je tedy možné, že část těchto poznatků pronikla do Evropy

Balkánský neolit

Kultury- Karanovo (Bulharsko)

Vinša (Srbsko)

Cucuteni (Moldávie)

Karanovo

- Sídlní aktivita formou tellů Eponymní lokalita je nejlépe prozkoumaných evropským Tellem
- Výzkumy od 19 sotletí a následně 2. polovina 20 století
- Odkryto 14 m stratigrafie

Chalkolit

Karanovo 1-4

Keramik a od neolitu malovaná s bohatou typologií

Typologie- Poháry, misky na nožce, misky na čtyřech nohách, malované pokličky

Výzdoba- tzv. divoké geometrické tvary

Technologie- Keramické pece

malování před výpalem=> nutnost střídání oxidačního a redukčního prostředí při výpalu

-sídelní objekty v podobě pravoúhlých domů

Antropomorfní(převážně ženy) a zoomorfní figurky kemenné i keramické.

Keramika Karanovo ponika do sousedních kultur aty tovří okruh malované keramiky s geometrickými vzory jedná se o kultury- Cucuteni, Vinša a Tisza (Maďarsko)

- antropomorfní vzory u nádob přejaté z anatólie (Chatal Höyük)
- Dochází k specializaci hrnčírů

V Maďarsku vzniká Lengyelský okruh a s ním také zmíněná specializace v hrnčírství

Civilizační vrchol neolitických a chalkolitických kultur Balkánu předčil i vývoj v Řecku

Sošky kultury Hamanaja předběhly dobu o cca 2000 let a připomínají vzory známé Kyklad

První doklady metalurgie souvisí s kulturou Varna

Eponymní lokalita je nekropole o 298 hrobech. Nálezy dokládají masivní využití zlata

Horizon kolem 4500-4100 BC => nejstarší civilizace užívající metalurgii zlata na světě.

V metalurgické produkci se objevuje také měď

Poprvé se také objevují kondylové mušle, které se následně šíří skrze dálkový ochod everopou

Hrobová výbava- spondyly, sekeromlat, sošky býků, zlatý tepaný suspenzor.

Vše přeážně pohry válečnické elity.

Kultura končí náhlým kolapsem a objevuje se primitivní pastevecká kultura (polonomádi)

Inovace v podobě metalurgie se následně šíří Evropou. Kultura Varna je epicentrem metalurgické výroby.

U nás se metalurgie objevuje v souvislosti s Jordanovskou kulturou a pokračuje v rámci Eneoliticko-bronzového keramického komplexu.

Tavba prováděna redukční metodou

Doba Bronzová

První doklady metalurgie bronzových slitin kolem 3700- 3100 (u nás kolem 2000)

V Egyptě opoždění

Šíření technologie skrze Evropu není rovnoměrné V Anglii je metalurgie bronzu doložena dříve než u nás

V Evropě je poměrně málo ložisek cínu (nachází se v Anglii, Pyreneích a Krušnohoří=> intenzita šíření závislá na zdrojích cínu)

Původní ložiska pro bronzové kultury se nachází v Arménii.

Dobu bronzovou je de facto první globalizací => musel již existovat plně rozvinutý dálkový obchod a vzhledem k nízké četnosti ložisek byl na rozdíl od doby železné dálkový obchod se surovinami nezbytný

Rozpoznáváme celkem dvě hlavní trasy

1. Blízkovýchodní přes Anatolii a Egejskou oblast do Řecka
2. Severní cesta přes Balt na Apeninský poloostrov (prochází střední Evropou)

Doklady vztahu mezi severem a jihem

- Nálezy Helatské keramiky s vlivem Balkánských kultur
- Fenomén bojových sekeromlatů
- Mohylové pohřbívání
- Apsidovité doby

Tyto vlivy lze spojovat příchodem indoevropské populace do Řecka. Příchod Indoevropský Řeků souvisí se zánikovým horizontem Tróji II kolem 2300 BC

Příchod indoevropanů souvisí také se vznikem Chetiské říše v Anatolii

Teorie šíření Indoevropanů

1. Stepní model= příchod nomádských pastevců, kteří pohltily stávající zemědělské kultury (u nás viz. Mladoneolitická kultura se Šňůrovou keramikou a kultura Zvoncovitých pohárů krátkodobě je rozšířena v jednotné formě po celé Evropě a následně podléhá regionálním vlivům a modifikacím) V souvislosti s genetikou se od této teorie opouští
2. Anatolský model= Příchod Indoevropanů souvisel už s příchodem zemědělců. Menšinová teorie

Šíření artefaktů- suroviny zpracována do polotovarů po celém Středomoří se nachází ingoty tvaru býčí kůže- pouze Středomoří a výhradně v souvislosti s lodní dopravou(jeden ingot váží cca 30kg a transport po souši je tedy poměrně nepraktický). Ve vnitrozemí Evropy výhradně a slitky mědi a cínu zvláště=> nevyplatilo se přetvořit do polotovaru. Nicméně se objevují také žebrované ingoty

V Alpách se nachází Nákrčnickovité hřivny (mají určitou tvarovou shodu s ingoty tvaru býčí kůže)

Obecně platí, že čím více na sever Evropy tím menší četnost ingotů

Šachtové hroby v Mykénách

- Kruhové ohrazení s zděné technikou kyklopského zdiva. Uvnitř se nachází hroby
- První výzkumy Schileman.
- Tvar zřejmě analogicky souvisí s mohylovým pohřbívání obecně rozšířeným po celé Evropě. Možná návaznost také na Staré rondely
- Pohřebiště v Mykénách rozděleno na okrsky A a B
- Okrsek A- mladší 17-16 století BC ohrady kyklopskou zdivem
- Okrsek B- starší 18-17 století BC kamenné stěly ohrady nejsou zděny kyklopsovým zdivem
- Obecně lze považovat za rodinné (dynastické)hrobky

Starobronzový rondel Velký Cetín

-Astronomická laboratoř Patrné znalosti matematiky vyvinuté v Mezopotámii

Najstarší meče střední Evropy a Egeidy(kolem 17 století BC)- základní typologie

-Agios Ioannis(Kréta)18. Sotletí BC nejstarší výskyt mečů

-Apa(Rumunsko)

-Hammer(Německo)

-Hajdusamsan(Maďarsko)

-Prosymna(Řecko)

Lze zobecnit na Karpatský typ a Středomořský

- Středomořský typ- jedná se o kompaktní slitek užší profilace
- Karpatský typ- S nýtovanou rukojetí profilace vychází z dýk
- Meče typu Apa mají ohatou výzdobu vychází z Egeických vzorů(obloučky vlnovky, klikatky)
- Tvar záštity vychází z domácích dýk

Typologie pro Egeickou oblast

- A a B- bodné 17-16 stol. BC
- C rohaté meče 15 stol BC
- D křížové meče 15 stol. BC
- E a F jíclové 13-12 stol. BC

- 13-12 stole typ name II import z jihovýchodní evropy

V střední evropě a karpatském oblouky se meče zužují ve středomoří je tomu naopak

Transylvánský rapír- Vychází ze starší Egejské a Středomořské tradice typologicky zařaditelný mezi rohaté meče

Dvojitě sekery

Hlavní kultovní předmět na Krétě (labyrinthos= palác dvojitě sekery)

Šíření z Mykén přes Karpat do Batlu a odtud do angli. Nevyskytují se ve Střední Evropě

Importy figurálních motivů- Kyperské a Levantské typy například nález z Kouřimy

Pohřebiště Mykény A

-pokusy o vytváření portrétů pohřbených (viz obecně známa Agamemnovova maska)

-Dle profilace lze usuzovat že se jedná o středoevropské typy(světlé vlasy vysoká postava) pravděpodobně přistěhovalecká nobilita

-importy- jehlice s florálními motivy

- ženy s absolutním výstřihem

- býčí plastiky a rhytony

- zlaté koflíky a dovuché poháry=> napodobeniny se vyskytují ve střední Evropě (podobně jako u šperků viz srdčité a loďkovité závěsk náušnice a žáušnice)

- jehlice se čtyřkloukočovým kolem. Ty se íří do střední evropy, kde mají souvislost se slunečním kultem

Zárodky sakrální architektury s analogickými sledovatelnými vlivy

-Uherské Hradiště zlomky keremického oltáře

-otisky půdorysů oltářů u nichž lze pozorovat inspiraci v Mykénách

-závěsky tvaru přesýpací hodin

-dřevěné sloupy vytvořené v přenesené podobě v domácím prostředí (na nich zbytky malování podobně jako v antickém prostředí)

-librační desky (nálezy v Mykénách a Uherském hradišti)

-rituální závěsky

Střední Evropa na prahu městské civilizace

(datace BA2-BB1)

-Slánská hora analogie v Karpatských lokalitách

-Hrazená sídliště Spišský Štvrtok, Nitranský hráde, Košice Barca

Nitranský hrádek- půdorys opevnění v srdcovitém tvaru douvlné členění. Vnitřní zástavba vykazuje urbánní strukturu ulicové sítě. Značné množství předmětů z barevných kovů

Nižná Myše- Před opevněním pohřebiště(v mladší fázi se rozšíření rezidenční oblasti i sem), uliční síť jednotné rozměry obydlí, opět značné množství šperků z barevných kovů. Doklady oblečení analogiemi srovnatelnými s Krétou. Kotlový vozík podobný tomu z Milavče. V mladší fázi kamenné opevnění

Spišský Štvrtok- lze spojovat s přítomností prospektorů kovů. Kamené hradby stavené středomořskou technikou(viz. lícované zdivo v čelech a šterková výplň uvnitř)

-zmíněná hradiště souvisí s Otomanskou kulturou

- Vznik zřejmě v souvislosti místní trasou Jantarové stezky

-v kolapsovém horizontu spálené vrstvy a značné množství depotu

-Zánik souvisí s klimatickými změnami s následným přeušením obchodních kontaktů se středomořím (viz. výbuch Théry=> zánik minojské civilizace a kolaps Mykénské)

Následuje soubor kultur popelnicových polí- v nich mizí ingoty a zaniká potřeba udování hradišť=> menší neopevněné zemědělské osady. Bronz je nadále užíván jakoěžný kov

-cekově lze tedy zaznamenat zánik potostáních útvarů a postupný přechod k agrární společnosti. Většina hradišť zanikla násilnou formou. Mohylové kultury mají omezené vazby na středomoří. Další vývoj hradišť až v halštatu kolem 300-200 BC

Střední doba bronzová

Disk z Nerby- nalezen detektorářem datace kolem 1500 BC. Znázorňuje noční oblohu . Zobrazuje fáze měsíce, souhvězdí plejád a postavení planet při konjunkcích.Drážky na okrajích mohl isloužit jako úhломěr při sledování letního a zimního slunovratu

-Analogie s podobným deskami v mezopotámii. Na těchto deskách se objevují mešičské mapy a hvězdné sítě(souvisí s definicí jednotlivých souhvězdí. Jedná se o důsledek parcelace hvězdné oblohy, tak jak ji známe dnes)

-možný ideový import z Mezopotámií až do Nerby

Kopulové hrobky (Řecko Mykéňané)

-dle mladší antické řecké mytologie stavby kyklopů

-Olouková kopule s trapézovým vstupem v oblasti středu kruhu(trapézový výřez zaujímá plochu čtverobloku) symbolismu souvisí s představou tří světů. Kopule znázorňuje oblouh, terén je pásem našeho světa a pod ním je podsvětí. Vychází z představ Meozpotámských astrologů

- Největší kopulové stavby ve Středomoří před dobou římskou

Minojské kosmické svatyně- přísná astronomická orientace(sotjí na vrcholku a oltář orientován na východ). Podobné svatyně po celé Evropě(byli z organického materiálu a proto se většinou nedochovali)

Sluneční vůz z Trudholmu- uložen jako obětina. Slunce takžené koněm. Čtyřlůdková kola i u končetin koně.

Achnatonova reforma(kolem 1400BC)- Dosavadní bohové jsou podřizeni Atonovi(slunci). Ve stejné době se šíří sluneční kult po celém středomoří i vnitrozemí Evropy.

Apolonský sluneční vozík- Helios tažen trojspřežím. V podsvětí bárka tažená třemi vránami

Analogické artefakty- Výjevy s Koňmi a labutěmi

Symbolika čtvercového kruhu

- spojuje se spirálami následně nezávislé tvary
- je vždy součástí slunečních vozíků
- předloha známých tvarů jako například svastika
- vznikly lekem čtyři hlavní varianty vycházející z původní symboli 1. Svastika 2. Kolovrat 3. Kruh se středem symbolizujícím náš svět 4. Tři úsečky s rozdělením na koncích

všechny symboly včetně původní předlohy vychází logiky otáčení slunce kolem našeho světa. Horizontální osa symbolizuje východ a západ a vertikální poledne a půlnoc.

Další symbolika- sluneční klobouky tepané z tenkého zlata. Tvarově jsou podobné kloboukům mágů=> zřejmě je nosily kněží kultu slunce tedy evidentně pravěcí astrologové. Výskyt mladší doba bronzová

Výzdoba klobouků se skládá ze symbolů, které tvoří solární a lunární kalendář. Např. metopův cyklus oscilace měsíce. Solární kalendář zohledňoval také pravidelná zatmění slunce a měsíce.

Růžicovitá spona- slunce na čtyřkolovém vozu taženém vodními ptáky (pouze hypotéza)

Knovízská kultura- Astrální symboly na miskách v Kněževsi. Oltář v Kněževsi využívá mladšího symbolu č 3. Analogie v antickém řecku

Odras sluneční symboliky v fortifikační architektuře

-Mykénské citadely ohrazené kyklosovým zdívem

Bronz D Halštat A- objevují se znovu hradiště

První vlna výstavby 1300-1150

Objevují se předstupující brány- analogie mekénska citadela Tyrins

Hradby dřevěné- kamenné byli pouze ve středním bronzu. Objevují se také středomořské prvky jako bastiony a kasematy, ale mají spíše symbolický než praktický smysl

Lokality- Okrouhlé hradiště, Žďár u Rokycan, Plešivec

Mladší varianty opevnění mají klešťové brány a bastiony se stále objevují. Ideový import skrze obchodní trasy

V Řecku vícedílné členění opevnění- každý díl má jinou funkce . Prázdné plochy = refugia, dále výrobní centra a centra kultu

ZÁVĚR DOBY BRONZOVÉ

- mění se role severu a jihu
- ideový přechod v mohylových kultura. Přechod na žárový ritus a v pozdní době bronzové dochází k úplnému vymizení mohyl
- unifikace výzbroje (v střední evropě dříve než ve středomoří)
- srdcovité štítky
- objevují se bronzové
- Rozdíl pouze v brnění na jihu typ dendra (kompozitové ze čtyř částí)
- Náholenice

Jazykovité meče

Přelom 14a 13 stol. BD vrchol Mykénské civilizace

Lže pozorovat na produkci keramiky= kvalitní keramika vyvinuté

Výzkumy potopených lodí . Většinou dobře dochované je možné podle nich rekonstruovat obchodní trasy (např nález lodi denrochornoligicky datované k roku 316 BC. Dochoval se celý náklad). Trasy vedly ve směru Řckoe Egyptu Anatolie, Foinikie. Zmíněná loď se potopila u břehů malé Asie. Této oblasti nálezy potopených lodí i ze starších období Např. loď u Cape Gelydonia potopila se kolem 1200 BC. Nalezly se tam výše zmíněné ingoty tvaru býčí kůže.

Státní útvary v období 14 století BC

- Mykény
- Sýrie (Féničané a královsti Mitanni)
- Egypt
- Cheticie

Jedná se zhruba o sobě rovné útvary. Kolem 13 století konflikty o suroviny (lze spojovat s Trójskou válkou) Výsledkem je zánik Troje kolem 1210 BC. Zmínky o mořském národy Palesti(pelešti)- pravděpodobně Filištínští. Původ na balkánu

Ve středomoří je touto událostí končí pravěk a začíná starověk. Kolaps zmíněných civilizací je způsoben změnou klimatu. Středozemí vyschlo a podmínky ve střední Evropě se zlepšily

Z mykénské říše přežil pouze palác Athény. Zde posléze začal vývoj antického Řecka

Doba železná

V kontinentální Evropě

V mladší době bronzové vznikla tzv. Hlaštatská kulturní jednotka od 1200BC- 800BC

Následně dělení do dvou okruhů

Východohlaštatský(venetoilyrský)

Západohlaštatský (protokeltský)

Coine halštatských kultur

- Jazyková a společenská jednotka= stejné symboly, stejná keramika, stejný pohřební ritus,pravděpodobně podobný také podobný jazyk

Etnicita

Indoevropané původně pouze balkán a jihovýchod Evropy

Sever nordické kmeny (protogermáni)

Přelom doby bronzové a doby železné expanze indoevropanů do celé Evropy

Baskitština je pravděpodobně posledním paleolitickým jazykem

Řecko

V keramice vzniká geometrizaace- Přechází kultovní funkce na funkci logickou (přechod z kurvilineárních motivů na rektilineární).

- Submykéná keramika (1125-1050 BC) mizí figurální výzdoba
- Raně geometrické období(900- 850)- výzdoba vnechávána listové vzory
- Středně geometrická(kolem 750)- výzdoba pokrývá celou nádobu občasná absence figurální výzdoby, objevují se keramické úly
Geometrická výzdoba je v importech obou halštatských okruhů. Východní je zdobenější
Někdy se objevují geometrizované figury. Výzdoba zhotovena inkrustací
V západním okruhu se objevují importy villanovské kultury výskyt řecké keramiky
v západohlaštatské okruhu lze spojovat s kolonizací viz Massalia(Marseilles) a Nikeria (Nice).
Kolonizace proběhla ve dvou vlnách první vlna kolem 770- 670 druhá vlna kolem 670-550
Západní keramika obsahuje monochromní motivy. V obou každém okruhu je jiné tvarosloví nádob
- Pozdně geometrické období- vrchol kulturního rozmachu Řecké civilizace. Doložena olympiáda kolem 776 genderově odlišitelná funerální keramika. Muži pohár na vysoké nožce ženy amfora. Výška nádob kolem 1,5 M funkce stély

Pohřební ritus v v halštatské evropě

Návrat k inhumaci

Fenomén tzv. knížecích hrobů (Hochdorf, Vix, Glauberg)

U nás lokalita Ďáblice- pohřeb ženy. Tělo leželo na nádobách a spadlo na ně po rozpadu lehátka.

Lehátka ve všech hrobkách

- Solární motivy (např. svastikový koberec v Hochdorfu)
- Na nádobách výzdoba v podobě koní táhnoucích pohřební vůz
- V celkové výzdobě patrné také rituály prothesis (oplakávání mrtvého). V Athénách doložena profese profesionálních plačtek) a Ephora (převoz mrtvého)
- Převažují čtyřkolové vozy, ale objevují se i dvoukolové (Dürnborg). Dvoukolové v mladším období nahradili původní čtyřkolové.
- Importy zejména v podobě picích souprav. Např. kratér z Vix. Nemusí mít souvislost s běžným užíváním v rámci klasických antických sympozíí. Užití předmětů ideově upraveno.

- Obejvují se bronzoví koničci => nahrazení býčího motivu motivem koně. Většinou užívány jako ochrana domů. Motiv koně také na náčelnických sekerách

Textil

První doklady obchodu s textilem kolem 2000 BC

Většinou kvalitní velmi jemné látky vzory převzaté z antiky hlavně u žen

Původně užívány ke spínání oděvu jehlice později spony

V Athénách doložen zákaz užívání jehel a poté se směl nosit jen Jonský khyton

Doklady importů látek ze středomoří